

М. М. Король,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, заступник декана факультету міжнародних економічних відносин з наукової роботи, Ужгородський національний університет
ORCID ID: 0000-0003-4031-0858*

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.7.140

ГЕНЕЗИС, ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ

М. Korol,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the International Economic Relations Department, Deputy Dean for Research of the Faculty of International Economic Relations, Uzhhorod National University

GENESIS, CAUSES AND CONSEQUENCES OF WORLD FINANCIAL CRISES

У статті розглянуто й узагальнено сутність та основні теоретичні концепції світових економічних криз, еволюцію трактування поняття "криза", висвітлено основні ознаки й особливості світових фінансових криз. Проаналізовано причини виникнення та механізм розвитку світової економічної кризи. Визначено основні функції світових економічних криз та проаналізовано диференціацію світових фінансових криз. Охарактеризовано причинно-наслідкові зв'язки світових економічних та світових фінансових криз. Відмічено наймасштабніші світові фінансово-банківські кризи та проведено детальний аналіз кожної світової фінансової кризи. Узагальнено еволюцію світових фінансових криз та розглянуто основні їхні наслідки для світової економіки. Здійснено періодизацію економічних та фінансових криз з урахуванням їхніх причинно-наслідкових зв'язків. Наведено часові межі світових фінансових криз.

The article considers and generalizes the essence and main theoretical determinants of world economic crises, shows the evolution of interpretation of the concept of "crisis". The works of well-known world-class economists and politicians on the generalized and systematized essence of the concepts of economic and financial crises are analyzed, as well as the analysis of the interpretation of the category is given "crisis". The consequences of world economic crumbs for the world economy are determined. Combining the achievements of scientists — economists and politicians, formulated the main features and essential characteristics of global economic crises in financial markets.

The economic content of national features of crisis situations in the conditions of globalization is investigated. The main functions of economic crises are determined and the differentiation of world financial crises is analyzed by distribution and grouping according to essential characteristics of different possible crisis states of socio-economic system, which is carried out to generalize tools of their analysis, forecasting and identification of perspective anti-crisis measures. socio-economic system and differentiation of problems in the financial market, etc.

The causal links of global economic and financial crises in the financial markets of the world are described. The biggest financial and banking crises were noted and a detailed analysis of each global financial crisis (development mechanism and functioning processes) that took place in the context of globalization was conducted. The history of development and preconditions of world economic crises are characterized and the mechanisms of their development and their functioning on the world financial market are analyzed. The evolution of global financial crises is summarized and their main consequences for the world economy are considered. The

periodization of economic and financial crises is carried out taking into account their causal relations. The time limits of financial crises are given. The stages of the impact of global economic crises on the economies of different countries are determined and the countries affected by one or another global financial crisis are shown.

*Ключові слова: світова криза, дефолт, фінансова криза, Велика депресія, банкрутство.
Key words: global crisis, default, financial crisis, Great Depression, bankruptcy.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Криза є своєрідною переломною подією, для якої характерна зміна параметрів системи, що провокується як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Оскільки немає двох абсолютно ідентичних криз, кожна з них має індивідуальний, неповторний характер, власний набір причин та факторів, тому не існує єдиного, загально-визнаного трактування поняття кризи. Зміни, що пов'язані з цим поняттям, зазвичай мають негативний характер, несуть загрозу існування суб'єкту ринку і є складно контролюваними, але разом із тим, можуть виступати і ознакою переходу до нового етапу розвитку.

МЕТА СТАТТІ

Метою дослідження є аналіз світових фінансово-банківських криз, питання сутності та причини виникнення яких викликає інтерес у великій кількості науковців.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Хоча загально-визнаної дефініції "криза" у науковій літературі до цього часу немає, проте в енциклопедичних словниках визначення цього поняття в основному співпадає. Зокрема тлумачні словники української мови визначають кризу як різку зміну звичайного стану речей; злам, загострення становища [4].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у дослідження даної проблематики і окреслення напрямків захисту національної економіки від ризиків належить як західним економістам, а саме П. Кругман, Дж. Сорос, так і вітчизняним: О. Білорус [1], О. Мозговий [2, с. 31—36], В. Новицький [3].

Аналогічну інтерпретацію дає і Вебстерський міжнародний словник англійської мови. Відповідно до нього криза — це "переломний момент в кращу або гіршу сторону, хворобливий період, вирішальний момент" [5, с. 229].

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

На сьогодні недостатньо вивчений генезис, причини та наслідки світових фінансових криз та не в повній мірі розкриті найбільш актуальні питання цієї проблематики.

З латинської мови "криза" — *crisis* — означає рішення, поворотний пункт, результат [6].

Сьогодні терміном "криза" наука користується в різних її інтерпретаціях. Загалом своєрідну еволюцію трактування цього поняття можна представити наступним чином (табл. 1).

Зупинимось більш детально на найбільш поширених (відомих) теоріях класифікації криз. У соціально-еко-

Таблиця 1. Еволюція трактування поняття "криза"

	Науковці	Сутність поняття
1	А. Богданов (1989 р.)	Криза – це така зміна організаційної форми комплексу, яка тягне за собою тенденцію відкинути застарілі способи виробництва, застарілі способи організації на користь способів і форм більш сучасних [7]
2	С. Ожегов, Н.Ю. Шведова (1992 р.)	Криза – це скрутне, важке положення, розлад економічного життя, що обумовлене протиріччям в розвитку суспільства [8]
3	Л. Абалкін (1999 р.)	Криза – період загострення, різкий перелом та глибокий розлад під час розвитку будь-якої сфери людської діяльності [9]
4	В. Когляров (1999 р.)	Криза – це переломний момент, визначений переворот, найрішучіша пора перехідного стану [10]
5	В. Воронкова (2004 р.)	Криза – це така фаза розвитку, якій притаманна різка зміна та порушення рівноваги устрою життя системи [11]
6	А.Д. Чернявський (2006 р.)	Криза — це переломний етап функціонування будь-якої системи, коли вона піддається впливу ззовні або зсередини, що потребує від неї якісно нового реагування. Основна особливість кризи полягає в тому, що вона загрожує руйнацією системи (частково або повністю) [12, с. 4]
7	Т. Юрьєва (2009 р.)	Криза – це такий стан, внаслідок якого виникають непередбачувані ситуації та наслідки, що спричинені використанням вже неадекватними засобами досягнення цілей [13]
8	О. Демчук, Т. Єфремова (2009 р.)	Криза – це така критична ситуація, якій притаманні як негативні наслідки, які пов'язані з руйнуванням, так і позитивні наслідки, які пов'язані з розвитком та відновленням [14]
9	А. Ткачєнк, О. Єльєць (2010 р.)	Криза – це переломна, непередбачувана подія, наслідком якої є як позитивні (підвищення ефективності діяльності, залучаючи в роботу трансформаційні сили), так і негативні результати (розбалансування системи підприємства) у господарській діяльності [15]
10	О. Маковоз, А. Глазкова (2012 р.)	Криза – це такий стан системи, за якого відбувається динамічна безповоротна трансформація її елементів, втрата звичних зв'язків та порушення збалансованості системи [16, с. 271-273]

Джерело: узагальнено автором на основі джерел.

номічній системі за структурою відносин та за диференціацією проблематики її розвитку можна виділити окремі групи економічних, соціальних, організаційних, технологічних, психологічних криз.

Задля забезпечення безболісного протікання кризи, її гостроти, скорочення часу необхідним є типологія та розуміння характеру кризи. Кризи класифікують шляхом розподілення і групування за сутнісно характерними ідентифікаційними ознаками різних можливих кризових станів соціально-економічної системи, що здійснюється з метою узагальнення інструментарію їх аналізу, прогнозування та визначення перспективних антикризових заходів [6].

Василенко В.О. стверджує про необхідність у детальній класифікації криз задля диверсифікації засобів і способів управління ними. Він класифікує кризи за такими відповідними ознаками:

- за масштабами прояву: загальні кризи — охоплюють соціально-економічну систему, та локальні — охоплюють тільки частину її;

- за проблематикою: макро — і мікрокризи. Макрокризам властиві великі обсяги й масштаби проблематики, мікрокризи — охоплюють лише окрему проблему, чи невелику їх групу (проте така криза здатна викликати ланцюгову реакцію, поширитися на всю систему та призвести до макрокризи);

- за причиною виникнення: природні, суспільні та екологічні кризи;

- за структурою відносин у соціально-економічній системі й диференціації проблематики її розвитку виділяють окремі групи економічних, соціальних, організаційних, психологічних, технологічних та інших криз.

У складі економічних криз Василенко В.О. пропонує виділяти фінансові — кризи, що характеризують протиріччя в стані фінансової системи чи фінансових можливостях фірми. В більшості випадків соціальні кризи є продовженням і доповненням криз економічних (хоча можуть виникати і самі по собі), які виникають при загостренні протиріччя чи зіткненні інтересів певних соціальних груп чи утворень. Організаційну кризу ототожнюють з паралічем організаційної діяльності, основним проявом якої є непомірна бюрократизація. Під час соціальних та економічних перетворень виникають психологічні кризи, що виявляються у вигляді стресу, який набуває масового характеру; це почуття непевності, паніки, страху за майбутнє, незадоволеності роботою, правовою захищеністю та соціальним станом. Технологічна криза виникає як криза нових старих технологічних ідей в умовах явно вираженої потреби в нових технологіях [17, с. 14—15].

На думку дослідників О.Н. Демчук і Т.А. Єфремова, криза виконує в динаміці руху систем наступні найважливіші функції:

- різке ослаблення й усунення застарілих елементів пануючої системи, яка вже вичерпала свій потенціал;
- розчищення дороги для затвердження спочатку слабких елементів нової системи, майбутнього циклу;
- випробування на міцність і передача в спадщину тих елементів системи, які акумулюються й переходять у майбутнє [14].

Аналізуючи праці зарубіжних і вітчизняних науковців варто відмітити наймасштабніші фінансово-банківські кризи.

Криза 1820—1825 рр. — перша міжнародна фінансова криза, передумовою її виникнення якої став розвиток в обробці дорогоцінних металів в країнах Латинської Америки. Європейські інвестори вкладали у розробку срібних і золотих рудників у Латинській Америці з метою подальшого постачання металів в Англію (зокрема на фондову біржу в Лондоні). Масові спекуляції такого роду із золотом і сріблом на фондовому ринку призвели до виснаження резервів Банку Англії, спровокувавши паніку в банківській системі. У 1825 році Банк Англії збільшив облікову ставку, цим самим спровокувавши спад виробництва та масові банкрутства.

Британські банки, вразливі як до облігацій, так і до акцій гірничовидобувних компаній, зазнали нищівного удару. До грудня 1825 почалися масові зняття депозитів [18, с. 55—68].

Це призвело до того, що у 1826 році обмежено монополію Банку Англії на друк банкнот та випуск векселів на пред'явника на територію радіусом 65 миль від Лондону і водночас дозволено створення інших банків поза цим регіоном, які могли теж випускати свої банкноти (акт Country Bankers' Act of 1826). Саме цей акт дозволив Банкові Англії створювати свої філії в усіх районах Англії, як наслідок майже відсутніми були конкуренти у Центробанку. У 1833 році були дозволені послуги по прийому депозитів. Надалі "country" банки одержали право обмінювати їх на банкноти Банку Англії. Усі ці зміни посилювали роль та позиції Банку Англії, який почав функціонувати як повноцінний універсальний банк, а "country" банки зберігали свої резерви в ньому [19].

Криза поширилася і на країни Латинської Америки, оскільки золотощукачі втратили найважливіший ринок збуту. Більше 30-ти років знадобилося країнам Латинської Америки на відновлення своєї економіки.

Криза 1836—1838 рр. — фондова криза в Англії. В 1836 році — неврожай кукурудзи і водночас відтік капіталу до Америки, де відбувався бавовняний бум. Саме це спровокувало зменшення золотовалютних резервів банку Англії, який був змушений підняти облікову ставку (як і у 1925 р.), що аналогічно спровокувало банківську паніку і фондову кризу в Англії, яка поширилася на цей раз на Америку та Францію.

Криза 1846—1847 рр. — фондова криза в Європі. Неврожайні 1846—1847 рр., інвестиційний бум на акції залізничних компаній (на той час найпопулярніший актив на фондовому ринку Європи) та поширення спекулятивних операцій з ними (що призвело до їх банкрутств) спровокували фондову кризу в Європі, що перекинулася на банківську систему Англії, Голландії, Німеччини. Вважається, що саме криза цих років є причиною та передумовою виникнення першої світової економічної кризи 1857 року.

Криза 1857—1860 рр. — перша світова економічна криза. Кризі передувало швидке економічне зростання 1852—1857 рр., під час якого активно будувалися залізниці, збільшувалося виробництво у добувній промисловості, металургії. Причину її виникнення пов'язують також із банкрутством залізничних компаній та обвалом фондового ринку в США, що потягнуло за собою кризу в банківській системі. Криза мала глобальний характер, оскільки перекинулася на Англію, Європу, а також прокотилася навіть по країнах Латинської Америки. Спекулятивний бум супроводжувався небувалим накопиченням грошової маси, збільшенням обсягу кредитування.

Криза 1861—1865 рр. — валютна криза США, що була спровокована Громадянською війною між Північчю та Півднем США. Ще у 1860 р. розпочався конфлікт, що полягав у недовірі до республіканської адміністрації новообраного президента А. Лінкольна. Держказначейство звернулося за фінансовою допомогою до американських банків, однак, отримавши від них кредит, влада США не змогла своєчасно його повернути, як результат — криза ліквідності банківської системи.

Криза 1890 р. — пов'язують із банкрутством найстарішого англійського банку Baring. Щоб провести його санацію Російський Центральний банк та банк Франції видали Великобританії значний кредит, допомігши цим самим і країні подолати валютну кризу.

Криза 1907 р. — була спричинена Банком Англії, який у 1906 році збільшив облікову ставку з 3,5 % до 6% з метою поповнення золотовалютних резервів країни, спровокувавши цим самим значний вплив капіталу з

Нью-Йоркської фондової біржі, що спричинило обвал цін на акції та банкрутство банків у США та Англії. Криза урадила в загальному 9 країн [20, с. 108].

Криза 1914—1918 рр. викликана початком Першої світової війни, внаслідок якої спостерігався розпродаж паперів іноземних емітентів урядами країн — учасниць війни (США, Великобританія, Німеччина) для фінансування військових дій.

Криза 1920—1922 рр. зумовлена наслідком світової фінансової кризи 1914 р. і пов'язана з банківськими та валютними кризами в таких країнах, як Данія, Італія, Фінляндія, Голландія, Норвегія, США та Великобританія [20, с. 108].

Криза 1929—1933 рр. — Велика депресія — найдовша, найбільша, найглибша світова криза ХХ ст. 24 жовтня 1929 р. (Чорний четвер) обрушилися всі фондові індекси на американських біржах. На Нью-Йоркській фондовій біржі вартість цінних паперів впала на 60—70%, був скасований золотовалютний стандарт для основних світових валют. Курси акцій промислових компаній впали в США на 87%, у Великобританії на 48%, в Німеччині на 64%, у Франції на 60%. Промислове виробництво в США скоротилося на 46%, у Великобританії на 24%, в Німеччині на 41%, у Франції на 32% [21, с. 13]. Затяжність цієї кризи пов'язують з неефективним управлінням президента США Г. Гувера. Лише в 1933 р., президент Ф. Рузвельт скасувавши золотий стандарт, зумів стабілізувати економіку США.

Криза 1987 р. — "другий Чорний понеділок" — криза, що спровокована обвалом на 22,6% американського фондового індексу Dow Jones Industrial. Услід за обвалом американського ринку зазнали обвалу ринки Гонконгу, Канади, Австралії. Проте досвід цієї кризи посприяв запровадженню на фондових ринках світу "правил переривання торгів" (реалізується при падінні індексу більше ніж на 350 пунктів).

Криза 1994—1995 рр. — "Мексиканська криза". Передумовою кризи стали політичні негаразди в країні, що спровокували відтік іноземних інвестицій.

Загалом виділяють дві причини: політичні (незадоволення бідних верств населення та намагання змінити політичну владу революційними методами) та фінансові (недосконалість та недостатній розвиток банківської системи, завищений курс національної валюти та високий рівень державної заборгованості) [22, с. 169—171].

Криза 1997—1998 рр. — "Азійська криза", виникнення якої пов'язують з відходом іноземних інвесторів з країн Південно-Східної Азії, перегрівом фондового, валютного ринків та ринку нерухомості. Окрім цього, нераціональне та безсистемне використання фінансових ресурсів і перенасичення внутрішніх ринків. За підрахунками економістів, азійська криза знизилася світовий ВВП на 2 трлн дол. США.

Криза 1998 р. — "Російська криза", виникнення якої пов'язують із величезним державним боргом Росії, низькими світовими цінами на сировину і пірамідою державних короткострокових облігацій, за якими уряд РФ вчасно не зміг розрахуватися. Курс рубля по відношенню до долара впав з 6 руб. за долар до 21 руб. за долар. Збанкрутував майже кожен п'ятий російський банк [23, с. 38]. З метою уникнення дефолту уряд Росії провів комплекс заходів, спрямованих на нормалізацію фінансової та бюджетної політики: призупинення емісії державних казначейських зобов'язань, впровадження 90-денного мораторію за сплатою іноземних кредитів, призупинено видачі вкладів, "ручне керування" курсом рубля.

Криза 1999—2002 рр. — "Аргентинська криза", виникнення якої пов'язують із зменшенням реального ВВП, прив'язки національної валюти до долара США, наявності пільгових умов для іноземних інвесторів (звільнення їх від оподаткування до 25 р.), заборона на видачу готівки з банків. Аргентина оголосила найбільший в історії дефолт 132 млрд дол. США.

Криза 2007—2009 рр. — найглибша, наймасштабніша криза з часів Великої депресії. Кризі передували швидкий ріст кредитування. Згідно з даними МВФ, світовий ВВП з 1990 р. по 2002 р. збільшився майже на 42%, а з 2002 р. по 2007 р. — ще приблизно на 34%. Разом з цим світові обсяги фінансових активів інвестиційних інститутів в 2007 р. перевищили світовий ВВП у десять разів [24].

Перші прояви іпотечної кризи (subprime-кредитування) спостерігалися ще в 2006 року. Суттєво знизивши процентну ставку і утримуючи її на неадекватному рівні ФРС США спричинила зростання попиту та цін на нерухомість. Як наслідок, банки почали знижувати вимоги до своїх кредитоодержувачів і вже в 2006 році напрямок subprime-кредитування сягнув обсягу 600 млрд дол., що складало 20% від всього національного іпотечного ринку [25]. Це призвело до банкрутства найбільшого іпотечного банку Lehman Brothers та обвалу фондових ринків США.

Криза 2012—2013 рр. — фінансова криза в Республіці Кіпр, наслідком якої став параліч банківської системи та переддефолтний стан країни. Сума вкладів у банках країни становила приблизно 835 % ВВП [26].

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити такі висновки: в економічній, фінансових літературах не має єдиного загально визначеного уявлення про сутність криз, їх причини виникнення та наслідки для економіки країн, особливістю криз є їхня глобальність та непередбачуваність, неефективне функціонування міжнародних фінансових інститутів, наявність фінансових спекуляцій тощо. Стабільне правове забезпечення діяльності фінансової системи країни є необхідністю, що викликана часом і змінами в архітектурі світового фінансового ринку.

Література:

- Білурус О. Сучасна світова фінансово-економічна криза як прояв тотальної кризи системи глобалізму: науковий журнал. Економічний часопис-XXI. 2008. № 11—12. URL: <http://soskin.info/ea/2008/11-12/200801.html>
- Мозговий О. Глобальна фінансова криза: теорія і практика подолання наслідків фінансових потрясінь // Ринок цінних паперів України. 2008. № 11—12.
- Новицький В. Глобальна фінансово-економічна криза: сутність, системність проявів та перспективи подолання: науковий журнал. Економічний часопис — XXI. 2009. № 1—2. URL: <http://soskin.info/ea/2009/1-2/200901.html>
- Академічний тлумачний словник української мови: в 11 томах. 1973. URL: <http://sum.in.ua/s/kryza>.
- Cayne B.S. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language: Lexicon publications. 1993. 1149 p.
- Міждисциплінарний словник з менеджменту: навчальний посібник / М. В. Петровський та ін.; за ред. Д.М. Черваньова, О. І. Жилінської. Київ: Нічлава, 2011. 624 с.
- Богданов А.А. Б 73 Тектология: (Всеобщая организационная наука). Москва: Экономика, 1989. 304 с.
- Ожегов С.І., Шведова Н.Ю. Тлумачний словник російської мови: 80 000 слів і фразеологічних висловів 4-е изд., Доп. — Москва, 2006. 944 с.
- Економічна енциклопедія; за ред. Л.І. Абалкін; Інститут економіки Російської академії наук. — Москва: ВАТ "Вид-во" Економіка", 1999. 1055 с.
- Анатомія кризисов / Отв. ред. В.М. Котляров. Москва: Наука, 1999. 243 с.
- Воронкова В.Г. Соціально-економічне прогнозування: навчальний посібник. Київ: ВД "Професіонал", 2004. 283 с.

12. Чернявський А.Д. Антикризове управління підприємством: навчальний посібник. Львів: МАУП, 2006. 256 с.

13. Юрєва Т.В. Теорія антикризового управління: навчально-практичний посібник. Москва: Євразійський відкритий інститут, 2010. 215 с. URL: <http://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=90414>

14. Демчук О.Н., Єфремова Т.А. Теорія організації: навчальний посібник. Москва: Флінта: МПСИ, 2009. 256 с.

15. Ткаченко А.М. Сучасний підхід до антикризового управління машинобудівним підприємством: монографія / А.М. Ткаченко, О.П. Єлець. Запоріжжя: Видавництво Запорізької державної інженерної академії, 2010. 277 с.

16. Маковоз О.В., Глазкова А.С. Теоретико-методологічна сутність кризових явищ в розвитку економічних систем. Вісник економіки транспорту і промисловості. № 38. 2012.

17. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: навчальний посібник. Київ: ЦУА, 2003. 504 с.

18. Neal Larry The Financial Crisis of 1825 and the Restructuring of the British Financial System Reviewmay/ Federal Reserve Bank of St. Louis. 1998.

19. Банк Англії. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA_%D0%90%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D1%97

20. Mishkin F.S. Asymmetric Information and Financial Crisis: A Historical Perspective // National Bureau of Economic Research, 1991. URL: <http://www.nber.org/chapters/c11483.pdf>, с. 89.

21. Samuelson R.J. The Financial Crisis and the Great Depression // The Washington Post. 2009.

22. Мельник А.О. Передумови розвитку Азіатської кризи 1997—1998 років: науковий журнал "Культура народів Причорномор'я. 2009. № 172.

23. Алексашенко С.В. Битва за рубль. Москва: AlmaMater, 1999. 239 с.

24. Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses // Office for Official Publications of the European Communities European Commission. Luxembourg, 2009. 90 p. URL: http://www.ec.europa.eu/economy_finance/publications

25. Mah-Hui L. Old Wine in a New Bottle: Subprime Mortgage Crisis — Causes and Consequences // The Levy Economics Institute of Bard College Working Paper — NY: Annandale-on-Hudson, 2008. 30 p. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1126274

26. Cyprus Financial Crisis: Deposit Confiscation. URL: http://demonocracy.info/infographics/eu/cyprus_crisis/cyprus_crisis.html

References:

1. Belorus, O. (2008), "The modern world financial and economic crisis as a manifestation of the total crisis of the system of globalism", (Online), Economic Journal — XXI, vol. 11 — 12, available at: <http://soskin.info/ea/2008/11-12/200801.html> (Accessed 05 June 2020).

2. Mozgovyi, O. (2008), "Global financial crisis: theory and practice of overcoming the consequences of financial shocks", Securities Market of Ukraine, vol. 11—12, pp. 31—36.

3. Novytsky, V. (2009), "Global financial and economic crisis: essence, system of manifestations and prospects of overcoming", (Online), Economic Journal — XXI, vol. 1 — 2, available at: <http://soskin.info/ea/2009/1-2/200901.html> (Accessed 10 June 2020).

4. Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes (1973), (Online), available at: <http://sum.in.ua/s/kryza> (Accessed 05 May 2020).

5. Cayne, B.S. (1993), New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language, Lexicon publications, p. 229.

6. Petrovsky, M.V. (2011), Mizhdystyplinarynyy slovnyk z menezhmentu [Interdisciplinary dictionary of management], Nichlava, Kyiv, Ukraine.

7. Bogdanov A.A. (1989), B 73 Tektologiya: (Vseobshchaya organizatsionnaya nauka) [B 73 Tectology: (General organizational science)], Economics, Moscow, Russia.

8. Ozhegov, S.I. and Shvedova, N.Yu. (2006), Tlumachnyy slovnyk rosiys'koyi movy: 80 000 sliv i frazeologichnykh vysloviv [Explanatory dictionary of the Russian language: 80,000 words and phraseological expressions], Moscow, Russia.

9. Abalkin, L.I. (1999), Ekonomichna entsyklopediya [Economic Encyclopedia], Economy, Moscow, Russia.

10. Kotlyarov, V.M. (1999), Anatomiya krizisov [Anatomy of crises], Nauka, Moscow, Russia.

11. Voronkova, V.G. (2004), Sotsial'no-ekonomichne prohnouzuvannya [Socio-economic forecasting], Professional, Kyiv, Ukraine.

12. Chernyavsky, A.D. (2006), Antykryzove upravlinnya pidpryyemstvom [Anti-crisis management of the enterprise], MAUP, Lviv, Ukraine.

13. Yurieva, T.V. (2010), "Theory of crisis management", (Online), available at: <http://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=90414> (Accessed 29 May 2020).

14. Demchuk, O.N. and Efremova, T.A. (2009), Teorija organizacii [Organization theory], Flint: MPSI, Moscow, Russia.

15. Tkachenko, A.M. (2010), Suchasnyy pidkhd do antykrizovoho upravlinnya mashynobudivnym pidpryyemstvom: monohrafiya [Modern approach to anti-crisis management of machine-building enterprise], Publishing House of the Zaporozhye State Engineering Academy, Zaporozhye, Ukraine.

16. Makovoz, O.V. and Glazkova, A.S. (2012), "Theoretical and methodological essence of crisis phenomena in the development of economic systems", Bulletin of Transport and Industry Economics, vol. 38, pp. 271—273.

17. Vasylenko V.O. (2003), Antykrizove upravlinnya pidpryyemstvom [Anti-crisis management of the enterprise], CUL, Kyiv, Ukraine.

18. Neal, L. (1998), The Financial Crisis of 1825 and the Restructuring of the British Financial System Reviewmay, Federal Reserve Bank of St. Louis, St. Louis, USA.

19. Wikipedia: free encyclopedia (2020), "Bank of England", (Online), available at: https://en.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA_%D0%90%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D1%97 (Accessed 16 June 2020).

20. Mishkin, F.S. (1991), "Asymmetric Information and Financial Crisis: A Historical Perspective", (Online), National Bureau of Economic Research, available at: <http://www.nber.org/chapters/c11483.pdf> (Accessed 10 May 2020).

21. Samuelson, R.J. (2009), "The Financial Crisis and the Great Depression", The Washington Post, vol. April 20, p. 13.

22. Melnik, A.O. (2009), "Prerequisites for the development of the Asian crisis of 1997—1998", Culture of the peoples of the Black Sea region, vol. 172, pp. 169—171.

23. Aleksashenko, S.V. (1999), Bitva za rubl' [The battle for the ruble], AlmaMater, Moscow, Russia.

24. Office for Official Publications of the European Communities European Commission (2009), "Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses", (Online), Luxembourg, available at: http://www.ec.europa.eu/economy_finance/publications (Accessed 12 May 2020).

25. Mah-Hui, L. (2008), "Old Wine in a New Bottle: Subprime Mortgage Crisis — Causes and Consequences", (Online), the Levy Economics Institute of Bard College Working Paper, available at: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1126274 (Accessed 30 Apr 2020).

26. Demonocracy.info (2020), "Cyprus Financial Crisis: Deposit Confiscation", (Online), Available at: http://demonocracy.info/infographics/eu/cyprus_crisis/cyprus_crisis.html (Accessed 17 May 2020).

Стаття надійшла до редакції 06.07.2020 р.